

Фурист Н.П. (Київ, Україна)

Засоби діалогізації інтимізованого авторського мовлення в українському фольклорі

Статтю присвячено вивченню інтимізованого авторського мовлення в українському фольклорі. У статті досліджено засоби діалогізації авторського мовлення: лексико-словотвірні (демінутиви) та граматичні (модальні частки, неповні речення, інверсія), що впливають на встановлення адресантно-адресатних відношень, перебіг комунікації та її ефективність.

Ключові слова: діалогізація, інтимізоване авторське мовлення, демінутиви, модальні частки, неповні речення, інверсія.

Статья посвящена изучению интимизированной авторской речи в украинском фольклоре. В статье раскрыты средства диалогизации авторской речи: лексико-словообразовательные (деминутивы) и грамматические (модальные частицы, неполные предложения, инверсия), которые влияют на установление адресантно-адресатных отношений, процесс коммуникации и ее эффективность.

Ключевые слова: диалогизация, интимизированная авторская речь, деминутивы, модальные частицы, неполные предложения, инверсия.

The article considers the study of dialogisation means of intimisated author's speech in Ukrainian folklore. It represents the dialogisation means of author's speech: lexical and word-formation (diminutives) and grammatical (modal particles, incomplete sentences, inversion) that influence the addresser-addressee relations, communication process and its effectiveness.

Key words: dialogisation, intimisated author's speech, diminutives, modal particles, incomplete sentences, inversion.

Мета – проаналізувати засоби діалогізації інтимізованого авторського мовлення в українському фольклорі.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю розгляду інтимізованого авторського мовлення в українських фольклорних текстах та засобів його діалогізації, що впливають на перебіг комунікації та її ефективність.

Фольклорні тексти існують у великій кількості варіантів, що зумовлено їхньою важливою характеристикою – *колективністю* [1, 29; 2, 361; 3, 3]. Як зазначає у своїй праці С. Мишанич, фольклорні тексти належать до анонімного мистецтва, оскільки вони сприймаються як всезагальні [2, 361]. Схожу думку раніше висловив К. Чистов, пояснюючи колективність фольклорних текстів тим, що вони були створені у дусі традицій, сприйнятті представниками цих традицій і, розповсюдившись, стали елементом цих традицій [3:3]. Колективність фольклорних текстів є свідченням того, що фольклорна інтимізація заснована на культурній інформації та досвіді конкретної лінгвокультури. Специфічними рисами наділений і суб'єкт (автор) фольклорних текстів, що, як зазначалося, характеризуються

колективністю. За таких умов автор стає колективним або фольклорним, під яким М. А. Венгранович розуміє “узагальнений образ колективного творця, що створює розповідь, дотримуючись традиції організації фольклорних текстів залежно від їх ідейно-художньої функції” [1, 29].

Предметом дослідження виступає інтимізоване авторське мовлення в українському фольклорі.

Об'єктом дослідження в даній статті є сукупність засобів діалогізації інтимізованого авторського мовлення в українських фольклорних текстах.

Для виявлення засобів діалогізації інтимізованого авторського мовлення було обрано чотири українські казки про тварин: “Кривенька качечка”, “Казка про дідового півника і бабину курочку”, “Лисичка-сестричка”, “Солом'яний бичок”.

Колективний автор аналізованих казок в ініціальной позиції представлений наратором-оповідачем, який веде розповідь від третьої особи однини: “*Був собі дід та баба*” [26, 7], “*Десь за річкою, за лугом, за низеньким перелазом жили собі старенькі дідусь з бабусею*” [27, 328], “*Була собі лисичка*” [28, 182], “*Жив собі дід та баба*” [29, 280]. Як зазначає у своїй роботі “Исторические корни волшебной сказки” В. Я. Пропп, такий зачин є типовим для чарівних казок і вказує на часову та просторову невизначеність дії, підкреслюючи, таким чином, що вона відбувається поза часом та простором [4, 127–128]. У сучасній лінгвістиці тексту ініціальна позиція належить до сильних позицій тексту, висуваючи на перший план найважливіші смисли тексту та фокусуючи увагу на них, посилюючи у такий спосіб їх емоційність та естетичний ефект. Як стверджує І. В. Арнольд, сильні позиції тексту, зокрема ініціальна, найбільш привабливі для читача, оскільки вони самі по собі привертають увагу читача до сприйняття структури тексту [5, 23–24]. На думку О. Ю. Корбут, саме інформація, отримана на початку, значною мірою визначає і планує наступні етапи та успіх твору, місце, час та обставини описуваного, пов'язує текст з об'єктивною реальністю [6, 120]. Схожої думки дотримуються й О. І. Боднар, додаючи, що зачин також виконує ще роль забезпечення певної нараторської установки на сприйняття читачем [7, 88].

Аналізовані казки починаються зачином, типовим для української чарівної казки. При цьому зачини казок “Кривенька качечка” та “Солом'яний бичок” “*Був собі дід та баба*” [26, 7], “*Жив собі дід та баба*” [29, 280], мають спільну формулу: *Vper + self + N + conj + N*, а зачин казки “Лисичка-сестричка” “*Була собі лисичка*” [28, 182] – формулою *Vper + self + N*. Хоча у зачині казок і не вказаний точний час розгортання подій, проте дієслова “*був*”, “*жив*”, “*була*”, вжиті в минулому часі, є свідченням того, що дія розгорталася в минулому. На відміну від трьох попередніх казок, в яких вказано лише час розгортання дії, зачин “Казки про дідового півника і бабину курочку” “*Десь за річкою, за лугом, за низеньким перелазом жили*

собі старенькі дідусь з бабусею” [27, 328] має іншу формулу *Adv + prep + N + prep + N + prep + N + Vper + self + N + conj + N*. За рахунок використання обставин місця дії, які вводять формулу вказують місце подій, хоча і неконкретне. Такі формули виводять казки зі сфери реального часу та простору, визначаючи їх фантастичність. З одного боку, такий зачин вказує на статичність казок, проте трансформація минулого часу у теперішній, представлена у наступних реченнях: *“От вони собі і сумують”* [26, 7], *“Аж бачить – а там рубають люди яворці цареві на дворці”* [28, 182], *“І такі вони бідні – нічого не мають”* [29, 280] вказує, що у казках розгортається дія. Завдяки вживанню опозицій минулого і теперішнього часів *“був собі / каже”, “пішли / сидить”, “думали-думали / не вгадають”* [26, 7–14], *“набридло / каже”, “стрибнув, закукурікав, помандрував / іде”, “перейшов, перелетів / зустрічає”* [27, 328–330], *“пішла / бачить”, “прийшла / каже”, “взяла / несе”* [28, 182–186], *“сіла / пряде і приказує”, “пішла / дивитьсяя”* [29, 280–281] стирається відстань між наратором та читачем казки.

Далі в тексті автор виступає наратором-спостерігачем, який розповідає про події в казці відсторонено: *“Стали її брати, коли дивляться, аж у неї ніженька переломлена”, “Вони взяли її тихенько, принесли додому, зробили їй гніздечко, обложили його пір’ячком і посадили туди качечку, а сама знав пішли по грибки”* [26, 7–14], *“Нікого на білому світі вони не мали. Навіть корівки чи кізочки у них не було. У дідуса був півник, в бабусі — курочка”, “Слуга погодився, і зайшли ведмідь з півником у хлів. Півник скочив на перекладинку, що висіла під самою стелею, а ведмідь приступив до роботи. До ранку не залишилося жодного живого вола. Ще й кості голодний ведмідь обгриз, шкуру пошматував, рози і ратиці по хліву розкидав”* [27, 328–330], *“ На другий день встала раненько, умилась біленько, господарю на добридень дала ”, “ Іде да й іде, іде да й іде. Зустрічає її знов ніч. От вона, побачивши хатку, стала проситься в ню на ніч”* [28, 182–186], *“Дід служив на майдані майданичком, а баба сиділа дома, мички пряла”, “Коли це з темного лісу, з великого бору біжить ведмідь з обдертим боком”, “Дід вискочив, віддер ведмедя, взяв і кинув його в погріб”* [29, 280–281]. Проте він залучає читача до своєї розповіді шляхом використання різних засобів діалогізації: лексико-словотвірні (демінутивні форми) та граматичні (модальні частки, неповні речення, інверсія тощо). Саме всі вищеназвані засоби, як зазначають І. П. Карпов, Ю. Б. Кузьменкова та Ю. М. Лотман, спрямовані на певну реакцію співрозмовника, вони створюють ефект авторських порад читачеві, залучаючи останнього до діалогу, збуджують цікавість, увагу адресата, визивають його співчуття, співпереживання, мають силу переконання, створюють сприятливі умови для спілкування [8, 177–186; 9, 7–9; 10, 87 – 113].

Серед лексико-словотвірних засобів інтимізації, які залучають читача до

розповіді та мають на меті створити атмосферу дружнього повідомлення, є демінутивні форми: *качечка, кривенька, грибки, гніздечко, тихенько, пір'ячко, варенички, табуночок, півник, курочка, старенькі, дідусь, бабуся, корівка, кізочка, яєчко, лисичка-сестричка, лісок, яворці, дворці, хатка, раненько, біленько, бичок, ведмедик, мордочка, зайчик, овечки* [26; 27; 28; 29]. Як стверджує Л. І. Корунець, лексико-граматична категорія демінутивності є одним із важливих засобів вираження експресивності та оцінки [11, 81]. У фольклорних текстах, пише О. О. Тараненко, демінутиви використовуються з метою інтимізації, щоб показати прихильність автора до викладеного матеріалу, наблизити читача до висловлених думок. Завдяки демінутивам інформація, яку несуть казки, стає легшою для дитячого сприйняття та емоційно насиченішою. Крім того, зменшувально-пестливі форми несуть пестливе суб'єктивне авторське ставлення, зменшують відстань між адресантом та адресатом, створюючи ефект спілкування між близькими людьми [12, 43 – 52].

За ступенем демінутивності Л. І. Корунець поділяє демінутиви на три групи:

1) демінутивність I-го ступеня властива суфіксам *-ок, -(ч)ик, -к-, -(ч)ин-, -ень, -ець, -ць*, наприклад: *віконце, грибки, куцик, борцик, півник, корівка, братик* [26; 27; 28; 29];

2) демінутивність II-го ступеня – суфіксам *-ечок-, -ичок-, -очок-, -очк-, -ечк-, -ичк-, -ічк-, -инк-*, наприклад: *качечка, гніздечко, пір'ячко, варенички, табуночок, веретенце, курочка, кізочка, лисичка, мордочка* [26; 27; 28; 29];

3) для демінутивності III-го ступеня характерне нанизування суфіксів *-инок-, -инок-, -еняточк-, -енятк-, -анаточк-, -яточк-, -унечк-, -очечок-* та ін. [11, 82–83]. У проаналізованих казках виявлено лише демінутивні форми 1-го та 2-го ступенів, які позначають:

1) власне денотати (*качечка, грибки, куцик, гніздечко, пір'ячко, борцик, варенички, віконце, каченята, веретенце, табуночок, півник, курочка, дідусь, бабуся, яєчко, качата, лісок, яворці, хатка, вовчик, ведмедик, мордочка, зайчик*) [26; 27; 28; 29];

2) ознаки денотатів (*кривенька, низенький, старенькі*) [26; 27; 29];

3) ознаки дії денотатів (*тихенько, раненько, біленько*) [26; 28].

Усі класи демінутивів об'єднані інтегральною семою зменшувально-пестливого значення. За допомогою вживання зменшувально-пестливих суфіксів *-еньк-, -ечк-, -к-, -енц-, -онц-, -очк-, -(ч)ик-, -ок-, -ичк-, -ець-, -енят-, -ат-, -ус(я)-* у виокремлених словах на рівні інтегральної семи актуалізується диференційні семи значення: одиничності та множинності з відтінком зменшеності, зменшувально-пестливе з відтінками доброзичливості та делікатності, зменшеності, пестливості. Як зазначає О. Федоренко, демінутивні компоненти не видозмінюють реального (денотативного) значення слова, але вони є носіями у складі лексеми

досить суттєвої емоційно-оцінної інформації [13].

Так, суфікси *-ик-*, *-ок-* мають значення одиничності з відтінком зменшеності: *борщик, куцик, півник, лісок, бичок, вовчик, зайчик, ведмедик*.

Суфікс *-к-* вживається в українській мові для творення іменників зі значенням зменшувально-пестливого відтінку: *корівка, хатка*.

Суфікси *-енят-*, *-ат-* передають значення множинності зі зменшувальним відтінком: *каченята, качата*.

Суфікси *-ечк-*, *-очк-*, *-ичк-* не просто передають зменшувальне, зазначає А. Вежбицька, а пестливе значення, особливо при звертанні до дітей: *качечка, гніздечко, варенички, курочка, кізочка, лисичка, мордочка* [14, 118].

Суфікс *-ус(я)-* має значення пестливості, особливо при позначенні назв дорослих, пов'язаних родинними зв'язками: *дідусь, бабуся* [15, 104].

Суфікси *-енц-*, *-онц-* передають зменшувальне значення: *віконце, веретенце*.

Прикметниковий та прислівниковий суфікс *-еньк-* має декілька значень. Так, у словах “*низенький*” та “*старенький*”, які виражають звичну кількість певної ознаки денотатів, він передає значення пестливості, зичливості та делікатності. А у прислівниках “*біленько*”, “*раненько*” цей суфікс має зменшувально-пестливе значення, з відтінком доброзичливості [16, 188].

Отже, суфікси, які є основними словотвірними засобами вираження інтегральної семи демінутивності, актуалізуючись у словах з диференційними семами, мають переважно значення зменшеності, пестливості з відтінком доброзичливості та делікатності.

Загалом, усі демінутиви, зазначає А. Вежбицька, виконують експресивну функцію, створюючи образ наратора, а також полегшують сприйняття інформації читачем. Говорячи про експресивну функцію, дослідниця зазначає, що вона надає висловленню виразності, образності та передає емоційну оцінку. Експресивність у мові – тема багатогранна, вона формується виразно-зображувальними квантифікаторами мовлення, що конституюються лексичними, словотвірними та граматичними засобами (експресивною лексикою, певними афіксами, зокрема демінутивними суфіксами, фігурами, тропами) [14, 50–51].

Характерною рисою інтимізованого нараторського мовлення аналізованих казок є вживання модальних часток: “*от*”, “*аж*”, “*онде*”, “*ото*”, що належать до граматичних засобів діалогізації авторського мовлення. Як стверджує А. В. Корольова, модальні вказівні частки, такі як *ото, он, ось, оце, отсе* слугують важливим елементом діалогічного мовлення, інформуючи про нове та поєднуючи між собою речення [17, 114–115]. За дослідженням Н. В. Новохатської та М. Т. Щербань, такі частки застосовуються в стилізованому мовленні як засіб експресивного зачину та інтенсифікації висловлення, модифікуючи прагматичне значення висловлення, підвищуючи вплив сказаного / написаного на слухача / читача

[18, 105–112; 19, 227]. Вказівні частки, введені наратором у текст казок (“*От вони до сусідів*”, “*Приходять додому – аж у них і варенички зварені*”, “*От дід тоді зробив її кужлочку й веретенце...*” [26], “*Надоїло бабі позичати з свого добра дідові, от і каже вона*” [27], “*Ото вона взяла ту курку, несе да й несе...*”, “*Аж застигла її на дорозі ніч*”, “*От вона дивиться – аж стоїть хатка*” [28], “*От баба й напалася на діда*”, “*От на ранок баба набрала мичок і погнала солом'яного бичка пасти*” [29]) виступають інтенсифікаторами авторської думки та служать для творення прийому експресивного зачину, завдяки якому наратор привертає увагу адресата до інформації, викладеної у висловленні.

До граматичних засобів діалогізації, які характеризують нараторське мовлення казки, належить контекстуальне вживання неповних речень: “*От вони до сусідів*”, “*Вони знов до сусідів*” [26], “*Попереду півень, а за ним ведмідь*” [27], “*Бичок нічого, мовчить*” [29], “*Проїшли один ліс, пройшли другий, пройшли і третій*” [27], “*Взяла курку да й пішла*” [28]. У казках, що аналізуються, виявлено 2 типи неповних речень: 1) з пропущеним підметом та 2) з пропущеним присудком. Таким чином, за класифікацією Ю. М. Скребнева, виявлені типи неповних речень, належать до:

1) часткових еліптичних речень без присудка (“*От вони до сусідів*”, “*Вони знов до сусідів*”, “*...побачили дівчину і зараз*” [26], “*Попереду півень, а за ним ведмідь*” [27], “*Бичок нічого, мовчить*” “*Ведмідь тоді його зараз за бік*” [29]);

2) часткових еліптичних речень без підмета (“*Проїшли один ліс, пройшли другий, пройшли і третій. В четвертому лісі, біля самих полонин, зустрічають вовка*” [27], “*На другий день встала раненько, вмилася біленько, господарю на добридень дала*”, “*Взяла курку да й пішла*” [28], “*Переночували*”, “*Сидить та ще ножа гострить*” [29]) [20, 9–13].

Завдяки використанню неповних речень, на думку Е. Трофімової, створюється діалогічний характер розповіді, який є невід’ємною складовою інтимізованого тексту. Неофіційність та невимушеність викладення тексту дозволяють скоротити висловлення, використати лише ті частини речення, які абсолютно необхідні для розуміння змісту читачем [21, 35]. Саме завдяки такому засобу як неповні речення, зазначає Н. Ю. Шведова, скорочується дистанція між адресантом та адресатом, відбувається їх безпосередній діалог, встановлюється контакт з читачами [22, 151–152].

Такої ж точки зору дотримується Г. М. Акімова, стверджуючи, що вищеназвані неповнореченнєві конструкції, які вживаються, щоб передати діалогічний характер твору, виступають не просто елементом художнього мовлення, яке має за мету лише імітувати усне, а й вплинути на читача [23, 98–100].

Еліптичні конструкції, за К. Бюлером, виконують у тексті емотивну функцію, надаючи розповіді діалогічного характеру, невимушеності та справляючи необхідний вплив на читача [24, 394–397].

Крім вищезазначених граматичних засобів діалогізації, в одній з проаналізованих казок (“Кривенька качечка”) зустрічається приклад інверсії, що нехарактерним для української мови, оскільки вона належить до мов із вільним порядком слів. Проте розташування членів речення у сильній позиції, тобто на початку чи наприкінці, робить акцент на тому члені речення, який вноситься [25, 166–167]. Прикладом інверсії є нехарактерна для української мови позиція прямого додатку “*каченьят*” у реченні “*Коли ж летить каченьят табуночок*” [26, 12]. Слідуючи класифікації Ю. М. Скребнева, який досліджував типи інверсії [20, 14–15], відносимо дане речення до речень з регресивною інверсією (перехід будь-якого з членів речення у препозицію).

Отже, авторське мовлення в українських народних казках про тварин “Кривенька качечка”, “Казка про дідового півника і бабину курочку”, “Лисичка-сестричка”, “Солом’яний бичок”, представлене прийомами експресивного зачину та діалогізації, що в свою чергу виражені сукупністю таких засобів: модальні частки, демінутивні форми, неповні речення, інверсія. Усі ці засоби в казках виконують контактовстановлювальну функцію, справляючи вплив на читача та залучаючи його до розповіді. Крім того, модальні частки та демінутивні форми, вжиті наратором, виконують експресивну функцію, а неповно реченнєві конструкції та речення з інверсією – емотивну функцію.

Перспективою подальших досліджень є вивчення інтимізованого авторського мовлення в англійських фольклорних текстах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Венгранович М. А. Фольклорный текст: проблемы обусловленности лингвостилевой специфики / М. А. Венгранович // Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – М. : Изд-во Московского университета, 2005. – С. 18 – 31;
2. Мишанич С. Фольклористичні та літературознавчі праці : Т. 2 / Степан Мишанич. – Донецьк : Донецький національний університет, 2003. – 470 с.;
3. Чистов К. В. Ирина Андреевна Федосова. Историко-культурный очерк / Кирилл Васильевич Чистов. – Петрозаводск, 1988. – С. 8;
4. Пронн В. Я. Исторические корни волшебной сказки / Владимир Яковлевич Пронн. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1986. – 362 с.;
5. Арнольд И. В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного произведения / Арнольд Ирина Владимировна // Иностранные языки в школе. – М., 1978. – № 4. – С. 135 – 139;
6. Корбут А. Ю. Влияние повторов на формирование семантики текста. Результаты психолингвистического эксперимента / А. Ю. Корбут // Семантика и ее изучение в вузе. – Нижний Новгород, 1993 – С. 120;
7. Боднар О. І. Часова структура української народної казки / О. І. Боднар // Мова та стиль українського фольклору : Збірник наукових праць. – К. : ІЗМН, 1996. – С. 85 – 101;
8. Карпов И. П. Автор в рассказах Чехова и Бунина / И. П. Карпов // Жизнь и судьба малых литературных жанров: Материалы конференции. – Иваново, 1996. – С. 177 –

186; **9.** Кузьменкова Ю. Б. Английская и русская вежливость в контексте культурных традиций / Юлия Борисовна Кузьменкова // Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – М. : Изд-во Московского университета, 2005. – С. 7 – 17; **10.** Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров : Человек – текст – семиосфера – история / Юрий Михайлович Лотман. – М. : «Языки русской культуры», 1999. – 464 с.; **11.** Корунець Л. І. Категорія димінутивності в англійській та українській мовах / Л. І. Корунець // Мовознавство. – К. : Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, 1981. – № 4. – С. 81 – 85; **12.** Тараненко О. О. Про демінутив як вияв національної ментальності (деякі міжмовні паралелі) / Олександр Онисимович Тараненко // Вісник КНЛУ. Серія: Філологія. – К. : КНЛУ, 2009. – С. 43 – 52; **13.** <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2044>; **14.** Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. / [Отв. ред. М. А. Кронгауз]. – М. : Русские словари, 1996. – 416 с.; **15.** http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvkhdu/2009_9/reports/102-107.pdf; **16.** Хомечко Г. Демінутиви як самобутня прикмета української мови / Ганна Хомечко // Альманах Перекладацької майстерні 2000 – 2001. – Львів; Дрогобич : Коло, 2002. – http://www.humanities.org.ua/TW/OR/homechko_OR.htm; **17.** Корольова А. В. Типологія наративних кодів інтимізації в художньому тексті : Монографія / Алла Валеріявна Корольова – К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. – 267 с.; **18.** Новохатська Н. В. Динаміка розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст. : дис. ... кандидата філол. наук : спец. 10.02.17 – “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / Новохатська Наталія Василівна. – К., 2009. – 201 с.; **19.** Щербань М. Т. Семантична характеристика інтенсифікаторів прагматичного значення : спроба формалізованого опрацювання / М. Т. Щербань // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2008. – Серія : Філологічні науки.– Вип. 39. Філологічні науки. – С. 227 – 230; **20.** Скребнев Ю. М. Типичные конструкции синтаксиса английской разговорной речи : Пособ. для учителей / Юрий Максимович Скребнев. – Уфа : Башкирский гос. ун-т им. 40-летия Октября, 1962. – 37 с.; **21.** Трофимова Э. А. Синтаксические конструкции английской разговорной речи / Трофимова Э. А. – Ростов : Изд-во Ростовск. ун-та, 1981. – 160 с.; **22.** Шведова Н. Ю. Активные процессы в современном русском синтаксисе / Наталья Юльевна Шведова. – М. : Просвещение, 1966. – 378 с.; **23.** Акимова Г. Н. Новое в синтаксисе современного русского языка : учеб. пособ. / Галина Николаевна Акимова. – М. : Высш. шк., 1990. – 168 с.; **24.** Бюлер К. Теория языка / Карл Блер. – М. : Прогресс, 1993. – 502 с.; **25.** Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : Підручник / Олександр Данилович Пономарів. – Тернопіль : Навчальна книга. – Богдан, 2000. – 248 с.

СПИСОК НАЗВ ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

26. Кривенька качечка. – [за ред. О. Гребенюк]. – К. : Махаон, 2002. – 16 с.; **27.** Казки про тварин. Українська народна творчість. – [уклад. Альберт]. – Харків : Торсінг плюс, 2007. – 480 с.; **28.** Українські казки про тварин : (народні джерела). – К. : Техніка, 2005. – 320 с.; **29.** Казки про тварин. – [упор. І. П. Берпезовський]. – К., 1979. – 576 с.